

ти в контексте устойчивого розвитку / А.Л. Романович // Социально-гуманитарные знания. 2003. – № 1. – С. 10-11.

12. Суспільно-політична ситуація у країні напередодні парламентських виборів. – Центр Разумкова. – Національна безпека і оборона. – 2012. – №7-8. – с.30. http://www.razumkov.org.ua/ukr/files/category_journal/NSD_136-137_ukr_3.pdf. – Назва з екрана.

13. Цілі розвитку тисячоліття: Україна – 2010. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.undp.org.ua/files/ua_UKRAINE2010_UKR.pdf. – Назва з екрана

14. Черкасская Г.В. Проблемы классификации в теории социальной защиты

/Г.В.Черкасская // Проблемы современной экономики. – № 3(27). – С.32.

15. Якість економічного зростання: Пер. з англ. / В.Томас, М.Дайламі, А. Дароешвар та ін.; Наук. ред. пер. О.Кілієвич. – К.: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2002. – С.80-81.

16. Яременко В.Г. Економічна безпека особи в контексті еволюції господарських систем /В.Г.Яременко. // Економічна теорія. – 2006. – №3. – С.22.

Статья поступила в редакцию 12.01.2013

**С.Ю. ІВАШИНА, к.е.н., доцент,
Академія митної служби України**

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ ЯК ФАКТОР ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Розглядається взаємозв'язок між соціалізацією економіки – соціальною структурізацією – ідеологізацією процесу модернізації – інституціональною модернізацією суспільства. Доводиться посилення дезінтеграційних процесів у суспільній свідомості на соціально-психологічному та ідеологічному рівнях. Досліджено особливості соціалізації в суспільстві стійких “маргінальних груп населення, нові соціально-психологічні тенденції в процесі соціалізації середнього класу та процес соціалізації економіко-політичної еліти. Доведено, що внаслідок повільної зміни масової свідомості та необхідності її швидкої “ідеологізації”, суспільство і, насамперед, економіко-політична еліта мають створити позитивні стимули для реалізації модернізаційних проектів та висунути людей, здатних на їх реалізацію.

Ключові слова: соціалізація економіки, ідеологія, соціальна структура, інституціональна модернізація, економіко-політична еліта.

Дослідження соціалізації економіки, яка тісно пов'язана з економічним розвитком, переплітається з ним, дозволяє вийти поза межі економіки, відійти від багатозначного поняття “економічного розвитку”, визначеного на емпіричному рівні, і зосередити увагу на тих чинниках, які змінюють ціннісні орієнтації суспільства та можуть гальмувати або навпаки прискорювати інституціональну модернізацію суспільства. Очевидна відсутність жорсткої

прив'язки соціалізації економіки до інституціональних змін пояснюється тим, що інституціональні системні зміни формуються та трансформуються в інших часових вимірах ніж економічні, соціальні та політичні зміни. Інституціональна структура суспільства складна та багатогранна і не співпадає за поділом виключно на основі економічних, соціальних та політичних ознак, а певна однорідність соціальних груп і індивідів, яка формується на основі системи цінностей та інститутів, є важливою формою об'єднання та модернізації суспільства.

В періоди переламних змін у розвитку суспільства соціалізація економіки може бути тісно пов'язана з модернізаційними процесами та їх інституціоналізацією. Вона рельєфно виділяє стійки та знищує нестійкі успадковані від минулого соціальні інститути, в одних випадках закріплює інституціональні інновації, а в інших – створює перепони для них і зберігає найгірші зразки традиціоналізму.

Ще на початку ХХ ст. німецький соціолог М. Вебер писав про вплив соціальних факторів на економічний розвиток суспільства, і цей факт не викликає сумнівів [1]. Сьогодні одна з найбільш актуальних задач наукового аналізу полягає у встановленні взаємозв'язків між соціалізацією, соціальними інноваціям та інституціональними змінами в процесі суспільних трансформацій. Аналіз останніх публі-

© С.Ю. Івашина, 2013

кацій і досліджень доводить значну увагу науковців до зазначеної проблематики, її актуальність і дискусійність. Про це свідчать роботи А. Гальчинського, В. Гейця, А. Гриценка, Ю. Кіндзерського, В. Тарасевича та інших дослідників [2-6].

У роботах С. Кірдіної, К. Павлова, К. Сабліна, Т. Черкасової безпосередньо розглядаються інституціональні аспекти модернізації економіки та суспільства. При цьому вони враховують такі важливі ознаки, які економічна наука мало враховує – політичну та соціальну складову, що найбільш сильно проявляється у владних цілях економічних реформ [7-10].

У статті розглядається лише одна із багатьох можливих і найменш досліджених ліній аналізу взаємозв'язків у зазначеному контексті: соціалізація – соціальна структуризація – ідеологізація модернізації – інституціональна модернізація суспільства. Саме це обумовило мету даної статті, яка полягає у визначенні впливу соціалізації економіки на формування соціальних структур, створення соціального прошарку в суспільстві, здатного формулювати ідеологію розвитку та реалізовувати її в процесі інституціональної модернізації суспільства.

Соціалізація економіки відбувається під безпосереднім впливом різних форм суспільного виробництва, економічних відносин, структурних зрушень в економіці, інноваційних процесів, однак не є їх простим відображенням. На тенденції та механізми її розвитку значний вплив створюють різноспрямовані не економічні чинники, дії яких обумовлені глибокою інституціональною трансформацією суспільства і зростаючою роллю держави. Існування різних форм суспільного виробництва та життєдіяльності, наявність в суспільстві різних соціокультурних пластів (нашарувань) зумовлює мозаїчне переплетіння в соціальній психології уявлень та ілюзій, які формувалися протягом кількох минулих десятиліть і навіть століть, збереження в масовій свідомості стереотипів радянської епохи, поглядів і настанов, які є результатом сучасного розвитку та проявом постіндустріальних тенденцій. Усі ці чинники по різному впливають на окремі параметри духовного клімату в країні. Одні з них визначають переважно глибинні, несистематизовані “поверхи” суспільної свідомості, насамперед, соціальну психологію, інші – пов’язані переважно з моделями споживання та стилями життя, з ідеологічними компонентами суспільного життя.

Економічні та соціальні процеси, які відбуваються в суспільстві, змінюють свідомість і суспільну поведінку людей. Перетворення останніх 20-ти років призвели до того, що в суспільних настроях відбулася заміна домінанти – місце “вибуху надій та очікувань” зайняла “революція невиправданих надій”. В процесі соціалізації економіки очевидним став болісний злам наявної культури та цінностей, невідповідність між бажаним і дійсним, між життєвими устремліннями людей і можливостями їх реалізації. Обмеженість мобілізуючого потенціалу існуючих ідеологій з точки зору об’єктивних вимог модернізації країни виявилася ще у перші роки незалежності. Вони часто виступають камуфляжем для егоїстичних інтересів представників певних економіко-політичних угруповань, які часто видаються за загальнонаціональні.

Можна говорити про зменшення і навіть вичерпання соціально-психологічних резервів для існування традиційної моделі соціальних відносин і формування нової моделі, яка висуває на перший план суспільного життя не родину чи колектив, а особистість. Це проявляється в появі нових інститутів, деградації та відмиранні старих. Відбувається підвищення міжгенераційної мобільності, загострюється криза нуклеарної сім’ї, індивідуалізація життя стає визначальною ознакою епохи. У сфері повсякденної свідомості виникло відчуття глибокого розчарування, незадоволення та несприйняття соціальної дійсності, що призводить до багаточисельних і хворобливих “збоїв” у системі внутрішньої організації індивідів. Очевидно, що реакція різних прошарків соціально різнорідних мас на такі інституціональні зміни є неоднаковою і навіть протилежною.

Можна відмітити широкий спектр реакцій – від беззастережного сприйняття нових (ринкових) норм та інститутів до їх повного відторгнення. Така полярність має стійкий характер і відображає посилення дезінтеграційних процесів у суспільній свідомості, що проявляється не тільки на її соціально-психологічному, а й на ідеологічному рівнях. Ідеологічна невизначеність чітко проявляється у існуванні кількох підходів до інституціональної модернізації суспільства, до формування так званої “ідеології розвитку”: 1) копіювання “західного суспільства”, тобто ототожнення модернізації з “вестернізацією”; 2) повернення до “звичного” російського домінування та наслідування запропонованим ззовні інституціональним зразкам; 3) пошук “особливої” україн-

ської моделі соціально-економічного розвитку, заснованої виключно на існуючих цінностях і особливостях української ментальності та культури. Відповідні ідеологічні підходи достатньо повно представлені в українському політикумі.

Якщо говорити про стан суспільства, переходячи з рівня повсякденного на рівень систематизованої свідомості – ідеології, стають зрозумілими труднощі розвитку країни, внаслідок кризи різних варіантів “ідеології розвитку”. До ідеології, яка претендує на вираження загальнонаціональних інтересів, пред’являється кілька жорстких і суперечливих вимог. Вона, насамперед, має забезпечити внутрішню єдність гетерогенного (в соціально-економічному та соціокультурному відношеннях) суспільства та мобілізувати його на розв’язання складних завдань модернізації, пов’язаних зі змінами, які відбуваються в економічній, техніко-технологічній, політичній, суспільно-культурній сферах суспільства. У цьому контексті заслуговує на увагу ідея людиноцентризму, яку в останні роки розвиває філософська школа В. Г. Кременя [11]. У її основі – виділення поняття “самореалізації особистості” та визнання громадянського суспільства таким, що забезпечує самореалізацію особистості у межах загальнолюдської моралі та національної свідомості.

Поява підприємницького прошарку, зростання диференціації в доходах і способах життя, криза системи соціального забезпечення, стимулювання рекламою та споживчим кредитом масового споживання і нарешті, інфляція, яка підточує стабільність заощаджень – все це посилює соціальну установку на накопичення багатства як вищу життєву мету. Традиційна консервативна система цінностей, яка дісталася в спадок від радянської епохи та полягає у прихильності до звичного суспільного порядку, стабільності, бажанні належати до “золотої середини”, поступово замінюється культом підприємництва, особистого успіху, а наявність власності усе більше розглядається як основа свободи особистості. Разом з тим, уявлення окремих соціальних груп, як і раніше, формуються переважно під впливом традиційних світоуявлень, які базуються на пострадянських моральних нормах і зразках поведінки, не сприйнятті нових ідеологічних віянь. Для них характерні не стільки активність і протест, скільки пасивність і конформізм, поєднані зі сліпим слідуванням за традиційними лідерами та інститутами. В соціальному від-

ношенні ці маси являють собою соціальну базу для політичного пожвавлення функцій традиційних інститутів.

Незадоволення людей умовами праці, існування постійного безробіття породжує своєрідний вакуум у внутрішній орієнтації багатьох індивідів. Послаблення зв’язків зі звичним оточенням не супроводжується їх органічним приєднанням до нових цінностей та інститутів. Подібний суперечливий стан свідомості викликає у людей глибоку душевну розгубленість, бажання знайти якусь опору ззовні, що призводить до формування і соціалізації в суспільстві стійких “маргінальних груп населення”.

До традиційних маргіналів відноситься, насамперед, та частина населення, яка за різними причинами, постійно та за будь-якої ситуації залишається поза межами виробництва, не має жодних перспектив на працевлаштування, існує за рахунок випадкових заробітків або тимчасової роботи. Нові маргінальні групи чітко виявилися вже в 90-ті роки на початку формування ринку праці внаслідок масового закриття відносно високотехнологічних підприємств і втрати роботи висококваліфікованими працівниками. Сьогодні найбільші складності при працевлаштуванні відчувають жінки, працівники старші 45-ти років, особи з обмеженою працездатністю та девіантною поведінкою. До маргіналів відносяться групи працюючих, які знаходяться на узбіччі сучасного виробництва та охоплені різними формами надомної праці, “чорної роботи”, власники дрібних та найдрібніших підприємств з низькою продуктивністю праці. Їхня діяльність не завжди має суспільно корисне значення і часто не забезпечує навіть прожиткового мінімуму.

Якщо враховувати не тільки матеріальне становище, а й місце в виробничій діяльності та суспільному житті, поняття маргінальні прошарки розширюється. За такими критеріями до маргіналів можна включити частину пенсіонерів, частину селян і дрібних торговців, окремі групи молоді та жінок. Певну частину маргіналів становлять паразитичні прошарки, які можуть утримуватися за рахунок політичного маніпулювання державними ресурсами. Відносний характер маргіналізації постійно проявляється у формуванні все нових маргінальних груп внаслідок їх відшарування від інших, великих соціальних груп. Існування маргінальних груп створює умови для розповсюдження та масштабів “тіньової економіки” та “чорної праці”.

Складність проблеми маргіналізації можна проілюструвати на прикладі розповсюдження роботи за сумісництвом. Хоча визначити чисельність осіб, які працюють за сумісництвом, майже неможливо. Причиною розповсюдження цього феномену насамперед є намагання поповнити сімейний бюджет. Однак є інші неочікувані аспекти, наприклад, наявність “другої роботи”, яка потребує більш високої кваліфікації ніж “перша”. В цьому відображається намагання людини утвердити свій “професійний статус”, ліквідувати розрив, породжений відчуженням праці, запобігти соціальній “зрівнялівці”, усунути монотонність виробництва, реалізувати творчий потенціал та утвердити власну економічну незалежність. У будь-якому випадку розповсюдження роботи “за сумісництвом” впливає на соціальну структуру суспільства, оскільки розвиває її та формує нові соціальні фігури.

Крім того, маргінальні прошарки (“традиційні” та “нові”) мають певний “політичний потенціал”, хоча і не утворюють єдиної соціальної групи. Відчайдушний та безнадійний стан цих прошарків дозволяє використовувати їх як основу для політичних інтриг. Звідси впливає та легкість, з якою маргінальні прошарки суспільства сприймають популістські лозунги різних авторитарних рухів, їх схильність до “сильної влади”, надії на прихід харизматичного лідера, який зможе вирішити усі соціальні проблеми.

З’являються нові соціально-психологічні тенденції в процесі соціалізації середнього класу. Зрушення в структурі потреб, криза технократичних цінностей і споживацьких життєвих орієнтаціях, революція в засобах масових комунікацій – все це розширює горизонти звичайної людини, підвищує вимоги до власного життя. Поступово відбувається формування нової “трудової етики” постіндустріального суспільства, що проявляється в стремлінні до більш творчої, змістовної праці. Хоча “інструменталістське” ставлення до роботи, як до засобу задоволення своїх потреб у сфері матеріального споживання та дозвілля, широко розповсюджено. Незадоволення представників середнього класу все частіше спрямоване проти залишеної без творчого змісту праці, ієрархічної системи її організації. У масовій свідомості кристалізуються потреби, пов’язані з гідністю особистості, з можливістю її вільного розвитку, посилюються настрої незадоволення та соціального протесту, які ведуть до змін в способі мислення, глибоким та стійким зру-

шенням у повсякденній свідомості, об’єктивні передумови яких формуються внаслідок поглиблення соціальної диференціації, гальмування соціально-економічних реформ і поширення сучасного постіндустріального типу виробництва, змін у культурно-освітньому рівні населення.

Разом з тим, концентрація виробництва, практична відсутність інноваційного сектору економіки та монополізація капіталу впливають на позиції середнього класу і поступово руйнують його економічні позиції. Швидкий процес зрощування держави та монополістичних об’єднань залишає цей прошарок без привілейованих каналів зв’язку з державою, які мають забезпечувати йому певну соціальну стійкість. При всій значущості позицій, які утримує цей соціальний прошарок, його роль у визначенні соціально-економічної політики незначна і постійно зменшується, його соціально-психологічний стан характеризується розгубленістю, а повільне створення високотехнологічних укладів у економіці, слабке поширення інноваційної діяльності не сприяє створенню умов для власної самореалізації, задоволенню існуючим станом речей у суспільстві. Швидку соціалізацію змін в соціально-психологічному обличчі середнього класу можна бачити на прикладі тієї частини інтелігенції, діяльність якої раніше концентрувалася в основному в науково-технічній сфері. Цей прошарок зазнав і зазнає внутрішню метаморфозу: частина висококваліфікованих спеціалістів перетворюється в малокваліфікованих працівників інших сфер діяльності, частина – в поле, на якому рекрутуються маргінали. Соціальна незахищеність, повсякденне життя як балансування на межі виживання є причинами того, що 68,8 % опитаних найманих працівників вказували на недостатню впевненість у власному майбутньому. У підгрупі респондентів, які були вимушено безробітними, цей показник становив 79,54 %. Низькі показники задоволеністю роботою та малозабезпеченістю значної частини найманих працівників на фоні піднесення матеріального добробуту незначної частки чиновників і підприємців, переважно орієнтованих на одержання прибутку, є яскравими підтвердженнями думки 63,3 % експертів, які вважають, що в сучасній Україні існують дві окремі економічні культури – культура багатих і культура бідних [12, с. 96].

Кризовий стан економіки та відсутність потужного середнього класу, який би становив більшість населення і політично забезпечував

би реалізацію власних інтересів і демократію, створили умови для використання представницьких органів і державної машини в корпоративно-групових цілях. Основна політична боротьба в усіх її формах відбувається між основними кланово-олігархічними групами за приватизацію такого владного ресурсу, як державний апарат. Можливості внутрішньої трансформації такої системи є дуже проблематичними, оскільки вона схильна, скоріше, до “самовдосконалення”, аж до повного свого краху [4, с.10].

Виникнення специфічних, соціально обумовлених зв'язків між різними спільнотами впливає на ідейно-психологічний стан суспільства. Домінуючими в суспільстві стають: намагання ідеологічно виправдати існуючий статус-кво, або навпаки, настрої апатії, опортунізму, відхід до сфери приватних інтересів. Дані соціологічних досліджень відмічають зростання протестних настроїв, насамперед з економічних причин – зокрема, у сфері доходів і зайнятості. Так, наприкінці 2011 року 38,1 % респондентів підтвердили свою готовність взяти участь у законних акціях протесту (мітингах, демонстраціях, пікетуваннях) у разі значного підвищення цін на найнеобхідніше, 32,3 % – у разі невиплати заробітної плати, 27,3 % – проти масового скорочення робочих місць на якомусь підприємстві або в якійсь галузі, 24,8 % – через низький рівень заробітної плати. Ознакою 2000-2010-х років став глобальний, такий що виходить поза межі суто економічних вимог, характер протесту, його відносна незалежність від матеріального рівня життя [12, с. 91].

Разом з тим в Україні завершується процес формування та соціалізації економіко-політичної еліти. У літературі вона розглядається як соціальна група, що володіє певним унікальним соціально-значущим ресурсом – владою та професійним досвідом здійснення влади та управління; здатна реалізувати цей потенціал для підтримки нормативних зразків, символічних структур і опорних соціальних “вузлів” існуючої суспільної системи; а також може забезпечувати збереження, “відтворення” і збільшення свого ресурсу із покоління в покоління. Це означає, що далеко не кожна, навіть високоінтелектуальна соціальна група, яка “вбудована” в систему влади, може виконувати роль еліти. Традиційно роль системоутворюючого елемента економіко-політичної еліти виконувала аристократія, яка завжди була носієм певних соціокультурних ознак, політичної

культури та етики.

Формування політичної еліти в Україні ще не завершилося. На початковому етапі її становлення відбулося іншим, у порівнянні із Заходом і колишніми країнами народної демократії, шляхом. До суттєвих характеристик такого переходу І. Булеєв і Н. Брюховецька відносять [13, с. 163-164]:

– перетворення колишньої партійної і комсомольської номенклатури в “демократичну” еліту;

– висування на керівні посади колишніх партійних керівників середньої та низової ланки від КППС за умови їх лояльного відношення до влади та колишнім першим особам області, міста, району;

– витискання із органів управління представників гуманітарної інтелігенції, працівників вищої школи та заміна їх в основному спеціалістами сільського господарства і науково-технічними працівниками;

– збільшення кількості і поповнення еліти та номенклатури переважно за рахунок господарських керівників.

Можна констатувати, що в Україні не відбулося формування або кардинальної зміни еліти. Це довгий еволюційний процес, продукт об'єктивних і суб'єктивних, внутрішніх і зовнішніх, економічних і політичних, соціально-психологічних і духовних факторів суспільного розвитку. Сьогодні в країні відбувається входження до економіко-політичної еліти певних прошарків політикуму та вищих менеджерів-технократів. Цей процес знаходиться в руслі загальносвітового процесу відокремлення капіталу-власності від капіталу-функції. Він приводить до скорочення чисельності та частки традиційних груп підприємців – власників підприємств на одноосібних началах, до зростання кількості найманих менеджерів та появи специфічного прошарку вищих менеджерів. У “панівному класі” відбувається зростання частки осіб, які формально є найманими працівниками, однак цей процес неадекватно відображає співвідношення між власниками та менеджерами. Зростання числа менеджерів багато в чому є проявом формально-юридичного процесу – перетворення одноосібного власника фірми в її найманого працівника (президента, генерального директора, віце-президента, директора) або в зв'язку з перетворенням фірми в Акціонерну компанію, або внаслідок її поглинання іншою фірмою. Крім того, значна частина менеджерів лише тимчасово є особами найманої праці, будучи синами підприємців, вони

в кінці кінців очолюють родинну “справу”.

Диплом вищої школи є необхідною (але недостатньою) умовою доступу до високих посад у великих компаніях. Змінився і тип освіти, яку набувають менеджери найбільших фірм. Збільшується кількість навчальних закладів, які надають освіту в сфері корпоративного управління. Світовий досвід доводить необхідність і ефективність поєднання освіти та бізнесу через корпоративні університети, орієнтовані на підготовку кадрів для великих компаній. За розрахунками Світового банку, сьогодні в світі нараховується приблизно 1900 корпоративних університетів, а до 2020 р. їх кількість має перевищити кількість традиційних університетів [14, с. 327].

В Україні також відбуваються спроби ефективного формування необхідних навичок працівників (уявлень про норми, стандарти і правила, які встановлюються компаніями) великих промислових компаній і банків, однак це ніяк не може замінити систему фундаментальної освіти. Подібна інтеграція освіти і бізнесу доводить ефективність професійної освіти як важливого чинника соціалізації певних прошарків суспільства.

Загальносвітова тенденція зростання рівня освіти та професійної підготовки правлячої верхівки, перетворення її в професіоналів управління обумовлює її циркуляцію між різними сферами суспільної діяльності, посилює процес злиття представників політико-бюрократичної верхівки з вищим прошарком управлінського апарату корпорацій. Перехід із держапарату в бізнес і навпаки стає типовим для вищого управлінського персоналу. Швидко кількісне зростання прошарку чиновників, в тому числі за рахунок інтелектуального середовища приводить до збіднення останнього. Як наслідок, відбувається технократизація ідеологій та посилення традиціоналістських угруповань, які виступають за реставрацію традиційних форм суспільного життя, моралі, етики.

Таким чином, в процесі міграції між бізнесом, політичною сферою, державною адміністрацією та державним сектором соціалізується ядро правлячої верхівки суспільства. Вона складається з людей, які переходять від командних ролей у верхах однієї із владних ієрархій до подібних ролей в іншій ієрархії або займають ключові посади в різних сферах. На основі єдності їх інтересів поступово виникає певна соціально-економічна та соціально-психологічна спільнота представників політичної еліти, високопоставлених чиновників і

керівників великих компаній. При всіх внутрішніх суперечностях верхівку українського суспільства в останній час об'єднує не тільки спільність економічних інтересів, а й єдність походження, виховання та освіти. Вона не є повністю однорідною, тим не менш у ній соціалізується усвідомлення своєї суспільної важливості, формується певний тип цінностей та засвоєння моделей поведінки. Вони визначають суттєві позаекономічні інституціональні та інші рамкові умови господарювання та функціонування ринкової системи.

Важливою ознакою соціалізації економіко-політичної еліти є її здатність забезпечити готовність суспільства та особливо його панівних груп до модернізації економіки країни через:

- політичне самоусвідомлення соціальних груп, їх здатність до самоорганізації, самодіяльності, можливість демократичного контролю знизу;
- створення державної влади, яка здатна виділяти та ранжувати цілі суспільства, визначати той чи інший варіант філософії розвитку;
- створення відповідних ефективних політичних механізмів, за допомогою яких реалізуються цілі суспільства.

Очевидно, що суспільство і насамперед панівний клас мають не тільки створити позитивні стимули для реалізації модернізаційних проектів, а й висунути людей здатних на їх реалізацію.

Наголошуючи на необхідності загальнонаціональної єдності, як однієї із умов успішного вирішення завдань модернізації економіки країни, політична еліта має запропонувати таку ідеологію, яка зможе стати основою для внутрішньої консолідації та трансформуватися в соціальну доктрину, один із варіантів “ідеології розвитку”. Імперативи розвитку необхідно “перекласти” на мову співзвучну рівню масової психології, зі своєрідними способами подолання дезінтегрованості духовної сфери суспільства. Необхідно розв’язати суперечність між повільною зміною масової свідомості та гострою необхідністю його швидкої “ідеологізації” як умови модернізації економіки та усієї країни.

Таким чином, можна зробити певні висновки. Однією з основних ознак соціалізації українського суспільства, яка відображає характер його соціально-економічної спрямованості та розвитку, є розмивання важливих об’єктивних основ традиційної моделі індивідуальної та суспільної поведінки. Відбувається

формування нової соціальної структури суспільства, адекватної його самоорганізаційним механізмам. Це створює умови для реалізації модернізаційного проекту для країни.

Стратегія модернізації має базуватися на ідеологічно обґрунтованій основі, об'єднувати усіх громадян, усі структури державної влади. Визначення такої основи в дуже непростих умовах розвитку сучасної України зі специфічною ментальністю населення, слабкою згуртованістю громадян, їх великою недовірою до владних інститутів є історичним завданням економіко-політичної еліти. Об'єднання людей навколо неї може відбутися лише за умови існування реальних перспектив побудови сильної держави та громадянського суспільства на одній ідеологічній основі. Цю ідеологію в якості національної ідеї модернізації країни повинні визнати всі громадяни та прийняти її як свою.

Література

1. Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму / М. Вебер; [пер. з нім. О. Погорілого]. – К.: Основи, 1994. – 261 с.
2. Гальчинський А. За межами капіталізму / А. Гальчинський // Економіка України. – 2011. – № 9. – С. 4-14.
3. Геєць В. М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку / В. М. Геєць. – К., 2009. – 864 с.
4. Гриценко А. А. Совместно-разделенная собственность и ее превращенные формы в России и Украине: методологические ориентиры послекризисного развития / А. А. Гриценко // Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія: економічна. Випуск 38-2. – Донецьк, ДонНТУ, 2010. – С. 5-11.
5. Дементьев В. В. Экономика как система власти / В. В. Дементьев. – Донецк, Изд-во “Каштан”, 2003. – 404 с.
6. Тарасевич В. Идеологичні доктрини: цивілізаційні аспекти і національний колорит / В. Тарасевич // Економіка України. – 2011. – № 2. – С. 13-27; № 3. – С. 4-13.
7. Кирдина С. Г. Институциональная структура современной России: эволюционная модернизация / С. Г. Кирдина // Вопросы экономики. – 2004. – № 10. – С. 90–97.
8. Павлов К. В. Институциональные особенности и факторы модернизации российской экономики / К. В. Павлов. – Формування ринкової економіки: зб. наук. праць. – Спец. вип. Проблеми сучасної економіки та інституціональна теорія. – К.: КНЕУ. – С. 285–294.
9. Саблин К. С. Государство развития в разных институциональных условиях / К. С. Саблин // Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія: економічна. Випуск 38-2. – Донецьк, ДонНТУ, 2010. – С. 161-168.
10. Черкасова Т.П. Институциональные факторы постиндустриальной модернизации национальной экономики / Т. П. Черкасова // Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія: економічна. Випуск 37-3. – Донецьк, ДонНТУ, 2009. – С. 61-66.
11. Кремень В. Г. Філософія національної ідеї. Людина. Світ. Соціум / В. Г. Кремень. – К.: Грамота, 2007. – 576 с.
12. Балакірева О. М. Взаємозв'язок економічної нерівності, соціального відторгнення та соціальної мобільності / О. М. Балакірева, А. М. Ноур // Економіка України. – 2012. – № 8. – С. 86-96.
13. Булеев И. П. Институты социальной ответственности как фактор стабильности экономики / И. П. Булеев, Н. Е. Брюховецкая // Научные труды Донецкого национального технического университета. Серія: Экономическая. – 2009. – Вып. 37-1. – С. 162-169.
14. Захарін С. В. Економічний механізм інституційної взаємодії науки, освіти і бізнесу / С. В. Захарін. – Формування ринкової економіки: зб. наук. праць. – Спец. вип. Проблеми сучасної економіки та інституціональна теорія. – К.: КНЕУ. – С. 321-331.

Статья поступила в редакцию 25.12.2012